

Mjölakens historia

Årskurs: 4-6 | Ämnen: Historia, Bild, Svenska, Hem & konsumentkunskap

Eleverna får med utgångspunkt från mjölakens historia arbeta med jordbrukets omvandling och utvecklingen av hygien inom livsmedels-hantering. Elevernas arbete genomförs både skriftligt och bildligt.

Historia | Jordbrukets omvandling och dess konsekvenser för människor.

Bild | Framställning av berättande och informativa bilder, till exempel serier och illustrationer till text.

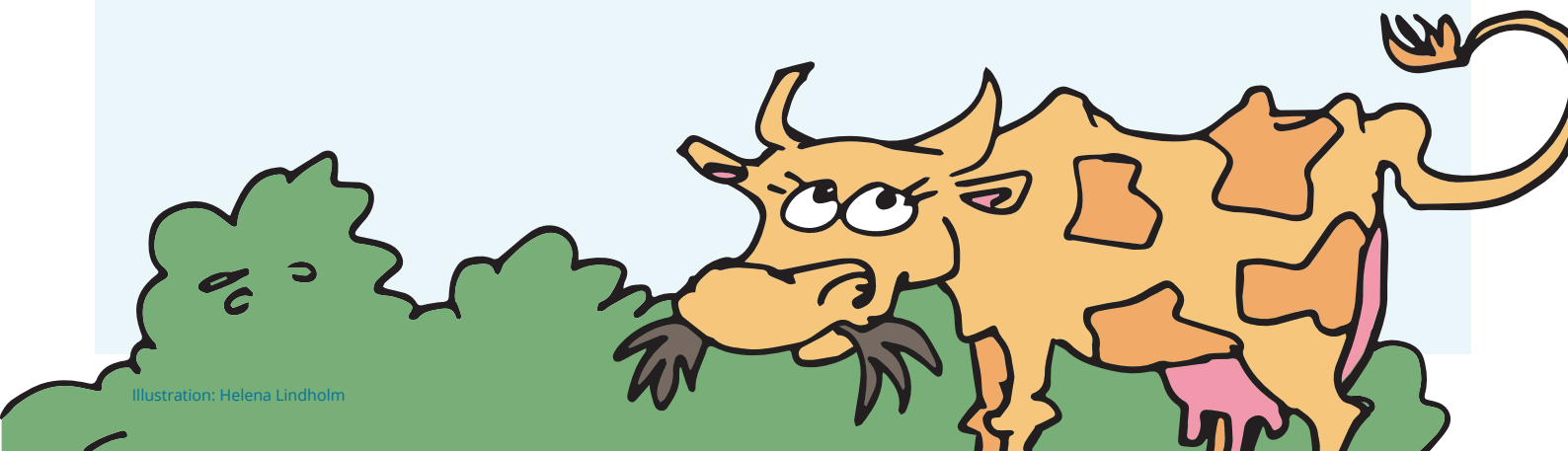
Svenska | Beskrivande, förklarande, instruerande och argumenterande texter, till exempel faktatexter, arbetsbeskrivningar, reklam och insändare.

Hem- och konsumentkunskap | Hygien och rengöring vid hantering, tillagning och förvaring av livsmedel.

Gör så här:

1. Läs igenom faktabladet tillsammans med eleverna.
2. Använd elevmaterialet och låt eleverna enskilt eller i mindre grupper fylla i de luckor som finns i tidslinjen. För att variera svårighetsgraden på övningen kan du låta eleverna fylla i med bilder eller bara skriftligt.
3. Arbeta med fördjupningsfrågan.
4. Exit ticket
  - Ge två exempel på vad du har lärt dig under lektionen.
  - Är det något av det vi har lärt oss idag som du kan ha nytta av i framtiden?

Svensk mejerihistoria

Mjölken har varit viktig för människor på hela jorden under tusentals år. Mjolkproduktionen har förändrats med nya uppfinningar och idag är mjölken från våra mejerier en självklarhet i butikernas kyldiskar.

Nomader lärde oss dricka mjölk

På bondestenåldern, för cirka 6 000 år sedan, hade många europeiska bönder bara ett par dragoxar och en ko på sina gårdar. Kon användes som "traktor" i första hand och för att föda nya dragdjur till jordbruket. Mjölken brydde man sig inte om. Men så drog boskapsnomader in i Europa österifrån. Bönderna trodde inte sina ögon när de såg nomaderna dricka färsk mjölk, men prövade själva och fick smak på drycken.

NOMADER

Nomaderna är grupper av människor som inte är bofasta. Det innebär att de flyttar runt. Oftast lever de som jordbrukare och flyttar med djuren i jakt på nya betesmarker.

FÄBODAR

Fäbodarna är byggnader som användes för drivning av mjölkboskap till sommarbete i början på 1900-talet. Idag används en del fäbodarna som fritidsboende.

1700-talet

Mjölken togs länge om hand på gårdar och fäbodarna. Först på 1700-talet inrättades speciella lokaler för att hantera mjölken. När mjölkförädlingen startade i Sverige var det kvinnorna som ansvarade för mejeriet.

Mejerier öppnar

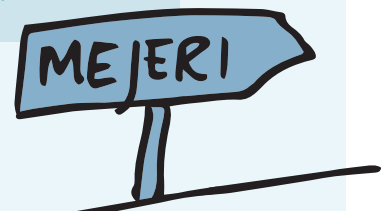
I mitten av 1800-talet kom mejerikunniga till Sverige och satte fart på utvecklingen. Snart öppnades mejerier som köpte mjölk från flera gårdar eller som ägdes av bönderna själva. Ett mejeri är ett ställe där man tar hand om mjölken från korna. Där gör man även andra produkter av mjölken som till exempel ost, yoghurt och filmjölk.

Ny teknik

När separatorn kom i slutet av 1800-talet kunde mejerierna ta hand om ännu mer mjölk. I samma veva började man driva pumpar, separatorer, smörkärnor och annan utrustning med ångmaskiner. Det gjorde tillverkningen ännu mer lönsam och mejerier öppnades på löpande band.

SEPARATOR

Separator är en centrifug som skiljer grädden från mjölken. Detta är jämförbart med tvättmaskinens centrifug. När trumman snurrar separeras vattnet från kläderna.

PASTÖRISERING

Pastörisering betyder att man värmer upp mjölken för att ta död på skadliga bakterier och mikroorganismer. Det gör att mjölken håller sig längre.

Strängare regler på hygien

1937 blev det lag på att mjölk skulle pastöriseras. Pastörisering var en viktig del i att förbättra folkhälsan eftersom det gjorde att förekomsten av sjukdomen tuberkulos minskade kraftigt.

Nytt tekniksprång

Under 1940-talet tog utvecklingen ännu ett språng. Apparater och ledningar gjordes i rostfritt stål och kärlen blev lättare att rengöra. På 1950-talet försvann de stora, tunga, bullriga mjölkkanorna för gott. De ersattes av stora tankbilar som samlade in mjölk från gårdarna varannan dag.

Ett mjölkpaket blev till

Samma årtionde lanserade Tetra Pak sin världsberömda engångsförpackning för mjölk och grädde. Tidigare hade man köpt mjölk i glasflaskor. Den nya förpackningen underlättade hanteringen och utdelningen till affärerna. Förpackningar travade på varandra gjorde det enklare att sälja mjölk i snabbköp.

Mjölkmaskinen

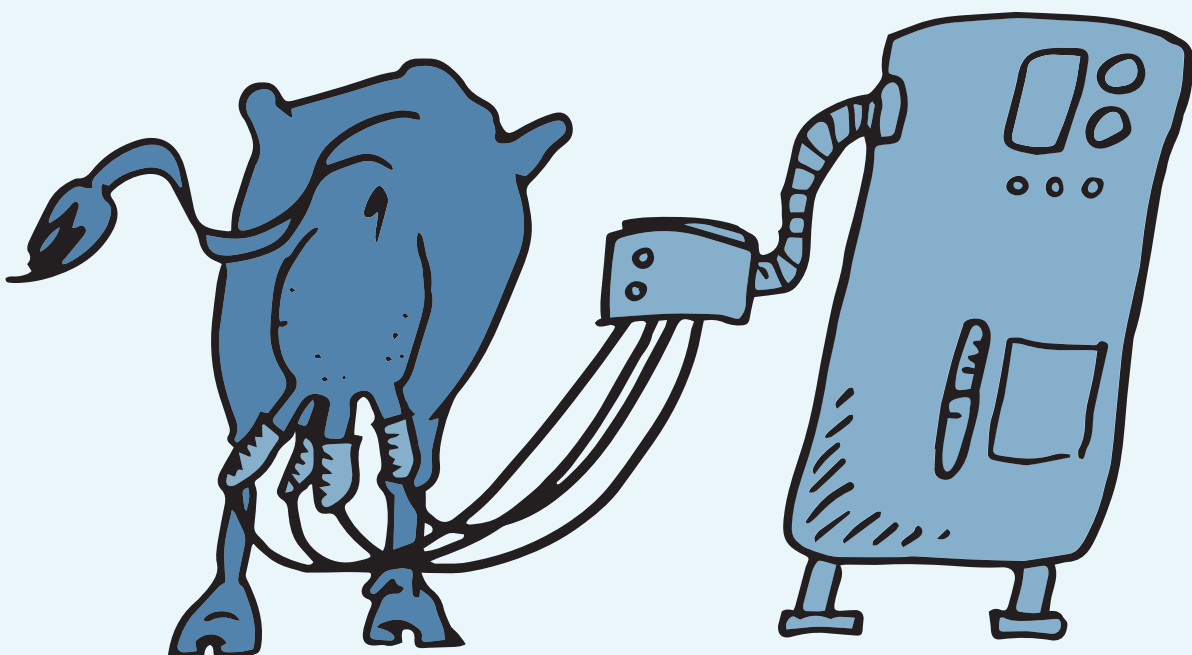
En mjölkmaskin är en maskin som mjölkar en ko mekaniskt. Mjölkning av kor skedde tidigare för hand, men sedan 1970-talet har de flesta bönder i i-länderna mjölkmaskiner.

Mjölkrroboten

Under slutet av 1990-talet började mjölkrrobot att användas som nästa steg i den allt mer automatiserade produktionen på dagens lantbruksgårdar.

MJÖLKROBOT

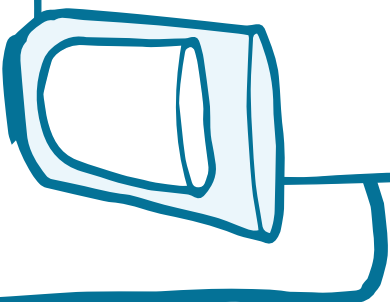
Korna bestämmer själva när de ska mjölkas och går då till en robot som sköter mjölkningen. Roboten håller reda på vilken ko som mjölkas, hur ofta och hur mycket.

För eleverna

| Fyll i tidslinjens luckor med hjälp av faktabladet

1. Nomader

2. 1700-talet

4. Ny teknik

3. Mejerier öppnar

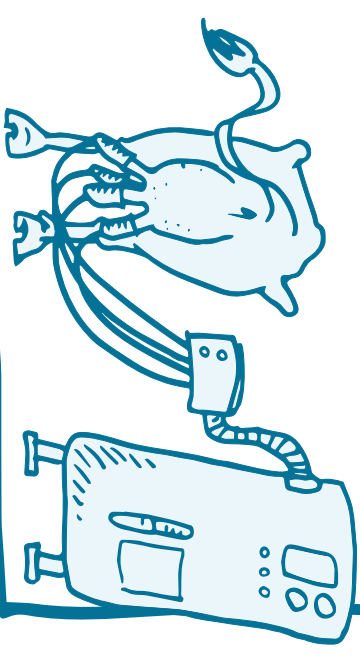

5. Strängare regler på hygien

6. Nytt tekniksprång

7. Mjölkmaskinen & mjölkroboten

Fördjupningsfråga

Förklara vad de här tre viktiga händelserna har betytt för mjölkens utveckling?

Mjölkmaskin:

Pastörisering:

Separator: